

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Præstekaldene i Ginding Herred.

Efter Indberetningerne af 1690.

Af J. Kinch.

Lignende Indberetninger fra Sognepræsterne om deres Kalds Indtægter og øvrige Forhold ved Året 1690 som de, Hr. Pastor Bang i Føvling og Holsted Sogne her foran har meddelt i Uddrag for Andst Herreds Vedkommende, findes i Ribe Stiftsarkiv for alle eller idetmindste for de fleste af Stiftets Herreder. Jeg vil tillade mig her at meddele et Uddrag af disse Indberetninger fra Ginding Herred, idet jeg derved følger omtrent den samme Fremgangsmåde, som Pastor Bang har fulgt. Jeg håber, at man vil finde, at disse Indberetninger have endel Interesse, allerstørst vistnok ved de Oplysninger, som de give om Landets daværende usle Tilstand. Agerbruget var i Forfald, og Befolkningen må på mange Steder være af-tagen, idet mange Gårde og Huse stode øde. Dette Forhold var saa meget sørgeligere og betænkeligere, som Grunden der-til ikke, således som f. Ex. i Andst Herred, kunde ligge i tilfældige og forbigående Omstændigheder. Medens den på det sidstnævnte Sted kunde søges i den sidste svenske Krig og dens Følger, som der fremhæves så stærkt endnu efter 30 Års Fred, men dog vare ifærd med at tabe sig noget, nævnes disse slet ikke i Ginding Herred, som ifølge sin Beliggenhed havde lidt langt mindre ved Krigen. Det er påfaldende, at medens Arent Berntson 1656 i sin »Danm. Riges frugtbare Herlighed« omtaler Hardsyssel, måske nok lidt overdrevent, som en af de bedste, ja næsten som den bedste (mest vel-

stående) Del af Danmark, er Tilstanden neppe et halvt Hundrede År derefter bleven saa slet. Som en Hovedgrund hertil nævner Præsten i Ejsing Hoveriet. Det var vist ogsaa først i den sidste Halvdel af det 17de Arhundrede, at Hoveriet blev rigtig trykkende for Bonden ved Herregårds-Avlingernes Udvidelse; men en anden Grund til Agerbrugets Forfald, som Præsten måske ikke turde nævne, var vistnok den store Forøgelse af Skattebyrden, som fulgte med Enevoldsmagten, og som gav Staten for en kort Tid en tilsyneladende større Styrke ligeoverfor Udlandet, men som vistnok var for stor efter Landets daværende Næringsforhold og derfor vistnok bidrog meget til at udsuge dets Marv. — Hermed forbandt sig måske mere almindelige, evropæiske Forhold, idet Trediveårskrigen havde efterladt megen Forarmelse i en stor Del af Evropa.

Til Sammenligning med disse Indberetninger fra 1690 kan tjene de tilsvarende Præste-Indberetninger fra 1649. De ere dog mindre oplysende med Hensyn til Landets Tilstand. De have ikke den stående Rubrik: Tiendeydernes Aftagen. Præsterne omtale heller ikke nogen sådan Aftagen, over hvilken de dog vistnok selv uden Opfordring vilde have klaget sig, hvis den allerede på den Tid i nogen Grad havde været fremtrædende. I et enkelt Sogn her i Herredet klages der vel allerede 1649 over, at Tienden var formindsket noget i de sidste År; men Grunden søges ikke i øde Gårde, heller ikke så meget i Svenskens sidste Indfald som i de sidste Års Misvæxt. — Af Havre sådes der dengang ligesom 1690 Lidet eller Intet i Herredets Sogne på Grund af Jordens Skarphed; kun i Sael Sogn dyrkedes den allerede dengang noget mere; af Boghvede sådes ligeledes kun Ubetydeligt. — I nogle af Sognene, navnlig Estvad og Rønbjerg, er Korntienden taget betydelig af fra 1649 til 1690. Derimod er Kvægtienden gennemgående tiltagen. Også Højtidsofferet er snarere tiltaget end aftaget.

Indberetningerne fra 1690 ere affattede efter et opgivet Skøma. Dette fremgår dels af deres store Overensstemmelse i Formen, dels af en enkelt Præsts Ytring, at hans Beretning er affattet efter Kong. Majestæts allernådigst forelagte Methode.

Det må rimeligvis være på Grund af en Forglemmelse, at der ingen Oplysning kræves om Akcidensernes Størrelse.

Indberetningerne fra 1649, i hvilke den opgives, vise dog, at disse Indtægter i det 17^{ende} Århundrede vare små. Et Par af Herredets Præster angiver dem til omtr. 2 sl. Dr. årlig. I Sael synes Menigheden dog at have ofret bedre, da Præsten der ansætter et »Brudeoffer« til 3 à 10 g , ja i enkelte Tilfælde endogså derover, en Barsedåb til højest 12 ß , en »Barselkvind« til 1 à 2 g .

Blandt de Opgivelser, som fordres 1690, er også, om der er Skoler eller Hospitaler i Sognet, og om Præstegården har noget (fast) Inventarium; men begge disse Spørgsmål besvares gjennemgående med »nej«.

Det første Spørgsmål angår Præsterækken siden Reformationen. Hr. Pastor Bang har for Andst Herreds Vedkommende ikke fundet Anledning til at medtage disse Rækker, fordi de ikke indeholde Andet end, hvad der findes hos Wiberg. For Ginding Herreds Vedkommende er Forholdet et andet, idet der her ikke er et eneste Pastorat, ved hvilket Indberetningerne ikke i mere eller mindre væsentlig Grad udfylder og berigtiger Wibergs Opgivelser. Denne Del af Jylland hører vistnok i det Hele taget til dem, om hvilke Wiberg har været mindst godt underrettet.

Om Sognene Ryde og Hodsager findes Intet her, fordi de vare Annexer til Hovedkirker, som lå i andre Herreder.

Haderup Præstekald.

Som *Præster* siden Reformationen nævnes: 1. Hr. Hans Jensen. — 2. Hr. Kristen Graversen. — 3. Hr. Jens Kristensen Ølby. — 4. Hr. Kristen Jensen. — Wiberg har den samme Række med Undtagelse af, at han kalder Nr. 1 Hans Kristensen. Det rette Navn er dog Hans Mogensen; thi Guds Legems Dag 1545 var Hr. Hans Mogensen i Haderup med om at udstede et Tingsvidne af Ginding Herredsting om, at M. Mads Hvid gjorde sin Lavhævd på Vejlgård som Bønbjerg Sogns rette Præstegård.

Præstens *Korntiende* havde 1689 udgjort 19 Td. Rug og 8 Td. Byg. Havre sådes ikke i hele Sognet på Grund af Jordens Sandagtighed og Skarphed. — Kvægtienden udgjorde i det Højeste 8 eller 9 Lam, 2 til 4 Kid og 2 à 3 g , ofte mindre.

Højtidsofferet plejede at være 7 sl. Dr. eller lidt mere til hver Højtid. — I S. Hans Rente havdes en liden Ost af hver Hel- eller Halvgårds-Kone efter hendes gode Villie og Vilkår til Værdi 8 el. 10 Skill. i det Højeste. Mange gavede dog af Modvillighed eller Fattigdom Intet. — Påskerente nævnes ikke.

Præstegårdens udvendige Mål var 54 Trin i Længden og 48 i Bredden, og den bestod af 4 små ikke sammenbyggede Huse. — Dens Jorder lå i 10 Års »skarpe« Indtægter, og i hvert Års Indtægt havde Præsten sin Del lig med Bøndernes. De vare ansatte til 5 Td. 4 Skj. 2 Fj. 1 Alb. Hartkorn, og der kunde årlig sås 8 Td. Rug, 2 $\frac{1}{2}$ Td. Byg eller lidt mere, samt 1 el. 2 Skj. Boghvede; men undertiden avledes neppe Udsæden.

Tidligere havde Trandum været Annex til Haderup; men i sal. Iver Juels Tid var Kirken bleven nedbrudt, Beboerne lagte under Sevel Sogn, og Annexgården, Trandum Kirkegård, gjort til Adelsgods.

Beneficier. 1. Kong Kristian d. 4de havde tillagt Kaldet et lille Stykke Eng af Holstebro Bispegårds Enge, kaldet Vindeskov Eng og Krat Eng og beliggende 1 Mil fra Præstegården, men dog i Sognet, mod en årlig Afgift af 8 Tiendedels-Skj.¹⁾ Rug. — 2. En adelig Familie på Bustrup i Salling havde givet Landgilden af Gården Koldkure i Resen Sogn i Fjends Herred, som var 1 $\frac{1}{2}$ Td. Rug og 1 $\frac{1}{2}$ Td. Byg årlig, for en Sjælemesse. Efter Reformationen var Messen bleven forandret til en Prædiken hver Fredag i Fasten, som også kaldtes en Rejseprædiken for den adelige Familie, fra hvilken Gaven var kommen. Halvdelen af Indtægten havde Præsten dog for at levere Brød og Vin til Kirkens Brug²⁾.

Brandsalet var Hedetørv, da der ingen Skov fandtes i nogle Miles Nærhed.

¹⁾ I Hard-Syssel deltes Tønden næmlig i 10 Skj.

²⁾ I et senere Dokument siges, at det var Fru Anna Kathrine Friis, Tønne Juuls til Tårupgård, som havde bestemt Indtægten til Afholdelsen af den ovennævnte Fasteprediken, for at hun kunde høre Præsten, når hun kom til sit Gods der i Egnen. Deraf kommer vel Udtrykket »Rejseprædiken«. Ved samtidige Dokumenter søgtes det tillige godtgjort, at de 3 Td. Korn tilkom Præsten alene, hvorimod samme Gård tillige ydede Kirken 2 Tiendedels-Skj. Korn til Brød og Vin.

Tiendeydernes Formindskelse. Ode vare 1 hel og 4 halve Gårde, 4 Boliger (Bol), 1 Gadehus og 2 Møller (Hagbro og Hvolbæk).

Ejsing Præstekald.

Præster siden Reformationen: 1. Hr. Peder Jensen 1539. — 2. Hr. Kristen Knudsen fra 1568, senere tillige Provst¹⁾. — 3. Hr. Knud Kristensen 1618, tillige Provst. — 4. Hr. Knud Pedersen Hørdum af Thy 1629. — 5. Hr. Sören Jensen Bjerggård af Koed Sogn 1632. — 6. Hr. Sören Rasmussen Malmø 1665. — Nr. 1, som mangler hos Wiberg, kaldes i et Dokument af 1544 (»Familien Rosenkrantz«, II, S. 218) Peder Markvardsen. — Nr. 4 nævnes hos Wiberg med Tilnavnet Vilberg, som neppe er rigtigt, ligesom Formodningen om, at han var en Præstesøn fra Vildbjerg, efter det Ovenstående ikke kan være rigtig.

Korntienden var forledet År 8 Læs, 11 Kjærv Rug, 3 Læs 1 Trave Byg og 4 Læs Havre, Kvægtienden i Almindelighed 10 Lam, 2 Gjæs og 5 & i Penge til hvert Lod.

Höjtidsofferet udgjorde i Alm. 9 Rdl. ved hver Höjtid, deri iberegnet det fra Herregården Langtind. — I S. Hans Rente havdes en Ost af hver Helgård, en halv så stor af hver Halvgård; de gaves dog kun af dem, som vare nogenlunde ved Magt, ialt omtrent en Snes. — Påskerenten var en Snes Æg af hver Gårdmand, tilsammen omtr. 10 Ol.

Om *Præstegården* siges kun, at den bestod af 4 Længer. Jorderne vare tildels meget sandede. Hartkorn: 6—4—1—2. — Af et Præstegården tilhørende Hus havdes 1 ø Smør²⁾.

Beneficia. 2 Gårde i Sognet ved Navn Møgeltved og Tyndeeg, med Afgift 12 Td. Korn og 1 $\frac{1}{2}$ Ask Smør³⁾, bleve af Kong Hans tildömte Præsten mod Afholdelsen af en ugentlig Sjælemesse. Efter Reformationen var denne bleven ombyttet med en Onsdagsprædiken, som holdtes endnu, skjönt Præsten i 10 År Intet havde fået derfor, eftersom Bønderne bleve således medtagne ved Arbejde og på anden Måde af den,

¹⁾ Om en Søn af ham se ved Sal.

²⁾ Et Harbopund Smør regnedes i Alm. for $\frac{1}{10}$ Td. eller 24 Mark Smør.

³⁾ En Ask Smør var $\frac{1}{10}$ eller $\frac{1}{12}$ Td.

som havde Herligheden, at Præsten ikke kunde nyde sin Rettighed. — Samme Tid, Fredagen før Cantate År 1500, bleve 2 Bol perpetuerede til Præsten, for at han derfor skulde holde Vin og Brød til Kirken; af denne Indtægt erholdtes Noget, medens Andet resterede¹⁾.

Af Landting gaves foruden Højtidsofferet, som var 2 Rdl. ved hver Højtid, årlig 2 Td. Rug og 2 Ørter Byg istedetfor Tiende. Af Ladegården Nygården gaves derimod hverken det Ene eller det Andet.

Fri *Ildebrand* kunde have af Tørv og Lyng, men ingen *Øldengjæld*, heller ikke Skov.

Gravamina (Byrder og Bøsværinger). Tiendeyderne forringedes, idet den, som tidligere kunde tiende et helt Læs Korn, nu neppe kunde yde 10 Kjærv, da de på Grund af Hoveriet hverken kunde drive eller gjøde deres Jorder ordentligt. Deres Antal formindskedes tillige, idet mange Gårde og adskillige Huse vare øde, deriblandt en stor Gård ved Navn Lundgård, hvis Jorder for 19 År siden bleve lagte under Nygården²⁾.

¹⁾ Kong Hanses Dom, som er aftrykt i Hofmans »Fundationer«, IV., S. 633 ff., går ud på, at Landgilden af 2 Gårde i Gedelby i Ejsing S. og 2 andre Gårde i samme Sogn, Møgeltved og Tyndeeg, skulde tilfalde Sognepræsten. Af de 2 første Gårde skulde Præsten tillige have Herligheden, medens derimod Fru Inger (Gyldenstjerne) af Stensballegård (en Datter af Niels Eriksen Gyldenstjerne, efter hvem hun arvede Langtind i Ejsing S., men gift med Hr. Niels Timmesen Rosenkrantz til Stensballegård) skulde have de 2 sidstnævnte Gårde, Møgeltved og Tyndeeg, i Væge og Forsvar (o: have Herligheden over dem). Præsten skulde for sin Indtægt holde en ugentlig Messe hver Onsdag for Fru Ingers Olddemoder (vort »Oldmoder«, da Oldmoder i det ældre Sprog betyder Bedstemoder), Fru Karen Aags og hendes Efterkommeres Sjæle. — Landgi den af de 2 sidste angives i Dommen til 12 Ørter Korn og 1½ Ask Smør. — Det er nok værdt at lægge Mærke til, hvorledes Herskabet (på Langtind), idetmindste efter Præstens Opgivelse, benyttede sin Herlighedsret over de 2 Gårde således, at der ingen Landgilde kunde blive til Præsten. Dette kunde vel især ske derved, at Herlighedsejerne tog en overdreven stor Indfæstning og krævede et trykkende Hoveri.

²⁾ Det er altså ikke rigtigt, når det hos Trap hedder, at Nygården først blev oprettet af Niels Linde langt ind i det 18de Århundrede.

Sael Præstekald.

Præster siden Reformationen: 1. Hr. Mads Kristensen fra 1516 til 1547. — 2. Hr. Jens Madsen (forekommer 1549 og 1573). — 3. Hr. Enevold Kjeldsen, som i sin Alderdom havde Hr. Holger Kristensen, født i Ejsing Præstegård, til Kapellan. De døde begge samme År. — 4. Hr. Kristen Jensen, født i Velling, afstod Kaldet og døde i Kjøbenhavn¹⁾. — 5. Hr. Kristen Pedersen Nørkjær, hvis Fader var Ridefoged og Forpagter på Hindsels i Thy, blev kaldet på Marie Bebudelses Dag 1629. Han fandt Præstegården næsten øde og opbyggede den med stor Bekostning, var Præst i 53 $\frac{1}{2}$ År og Provst i 8 År og døde 1682, d. 1. Septbr., i sit 76de År. — 6. Hr. Las Tygesen, født i Vistorp i Haderup S. 1631, var 1673 bleven ordineret til Formandens Kapellan og Efterfølger. — — Herved rettes i flere Henseender Wibergs Angivelser.

Tiendeyderne vare mange i Tallet, men for Størstedelen ringe af Avling og Formue, da de fleste Gårde vare små; kun 7 havde 7 Td. Hartkorn eller derover. På Grund af Beboernes Armod fik Jorden på de fleste Steder ikke den tilbørlige Gødning og Dyrkelse. Korntienden havde derfor forrige År kun udgjort 16 $\frac{1}{2}$ Læs 7 $\frac{1}{2}$ Kjærv Rug, 9 Læs 43 $\frac{1}{2}$ Kjærv Byg, 8 Læs 41 $\frac{1}{2}$ Kjærv Havre. Af et Læs Rug eller Byg kunde fås 9 til 12 Skjepper; af Havren blev Intet tærsket af Mangel på Hø. — Kvægtienden havde samme År udgjort 10 Lam, 1 Gås og 1 sl. Dr. 3 & 6 β i Penge. Da der ingen usædvanlig Misvæxt var det År, kunde der sjelden væntes Mere.

Højtidsofferet var hvergang af Bønderne omtr. 12 sl. Dr., af en adelig Ladegård (Vinderupgård) for alslags Indkomst ved hver Højtid 3 sl. Dr. Denne Gård havde endnu 1655 været bebod af Bønder og tiendet og ofret bedst af alle. — I S. Hansdags Rente havdes en Ost på 3 til 6 Skålpund af hver hele eller halve Gård; men det var ikke Alle, som virkelig ydede den. — Påskerenten var 1, højst 2 Snese Æg af hver Gård og af de bedste Boliger (Bol).

Præstegården bestod af 4 Længder. Stue-, Kjøkken- og

¹⁾ Han forekommer som Præst i Sael 1619 (Ny kirkeh. Saml., VI., S. 546.)

Bryggershuset vare Korshuse (Bindingsværk); de øvrige Bygninger derimod vare byggede på Suler og Ås¹⁾. — Jorderne lå i Byens 8 Årstægter. Hartkornet var 10—5—1—1. — Et jordløst Hus til Præstegården havde nu i 30 År været øde.

Beneficiær. En Gård i Feld i Ryde S. skulde efter Jordebogen årlig give 1½ Ørte Rug, 1½ Ørte Byg, 1 Td. Havre, 1 Lam, 1 Hardbopund Smør, 1 Skovvogn, 1 Skovsvin, 5 \mathcal{K} Trælpenge, 2 Høns, 12 Snese (?) Ål, 1 Skj. Havregryn. Et Bol i Sael S., Damgård kaldet, skulde give 1 Ø. Rug, 1 Ø. Byg, 1 Hardbopund Smør, 1 Skovsvin, 1 Skovvogn, 2 Høns, — Ål og 2 Dr. I nuværende Tider kunde dog Afgiften ikke fås fuldt ind. — Endnu et Hus ved Damgård havde skyldt et Hardbopund Smør og gjort nogle Dages Arbejde. — Fremdeles var der et ringe Bol i Sael By, som i Matriklen var ansat til 1 Td. 1 Skj. 2 Fjk. Hartkorn og tidligere havde skyldt 1 Ø. Rug, ½ Ø. Byg, ½ Hardbopund Smør, ¼ Skovvogn og 1 Dr. i Trælpenge, hvilken Afgift dog heller ikke nu kunde fås fuldt.

Brændsel af Tørv og Lyng kunde bekommes, men med meget Besvær og helt ringe. Skov og Olden fandtes ikke.

Gravamina: Præsten havde i 8 År måttet give sin Formand, som tillige var hans Hustrus Fader, en årlig Pension af 24 Td. Korn, en Trediedel af Offer og andre Højtidsindtægter, frit Brændsel, Foder og Græs til 4 Kjør og 10 Får og til Dyrkningen af den Jord, som han selv vilde vælge af hver Årsindtægt. — *Tiendeydernes Formindskelse:* Efterhånden vare 4 hele og 6 halve Gårde blevne øde, foruden at Tienden var tabt af Vinderupgård og af en Gård i Bjert, hvis Marker vare lagte under Rydhave. De øvriges Tiende var formindsket meget ved Beboernes Armod.

Sevel Præstekald.

Præster siden Reformat.: 1. Hr. Niels Villadsen, kaldet til Sevel og Tranum 1558, død 1606. Havde til Medtjener sin Søn, Hr. Iver Nielsen fra 1598 til 1602, da han døde af Pest. — 2. Hr. Bertel Lavridsen fra 1603; døde som Provst 1636. — 3. Hr. Jørgen Friis, removeret 1643. — 4. Hr.

¹⁾ Om denne Bygningsmåde se dette Tidsskrift, IX, S. 340—47.

Søren Kristensen Gjødstrup, d. 1650. — 5. Hr. Knud Jørgensen Kolding, d. 1670. — 6. Hr. Hans Gregersen Hvid, d. 1689. — 7. Hr. Villads Johansen Borchsenius. — De 2 første ere Wiberg ubekjendte, hvorimod han har en Hr. Enevold 1557. — Bertel Lavridsen havde tidligere været Præst i Sunds.

Korntienden var samme År 24 Td. Rug og 6 Td. Byg foruden ganske lidt Havre til Hjælp til Fodring (et påfaldende Forhold mellem Kornsorterne). — Kvægtienden var 10 Lam og 3 K 8 B i Penge.

Offeret kunde i det Højeste udgjøre 10 sl. Dr. ved hver Højtid. Påskerenten havde forrige År udgjort 20 Snese Æg. S. Hans Renten gaves efter Enhvers gode Villie; egentlig skulde den være en lille Ost af hver Gård, som den ellers kunde rigtig bekommes.

Præstegården bestod af 4 Længder, Salshus, Fæhus, Ladehus og Staldhus; den var 30 Favne lang, 18 bred. — Agrene lå i Byens 9 Årstægter. Fremdeles havdes 2 Tofter, nemlig Kirketoft, bestående af 5 Agre i Syd og Nord og Hovedageren i Øst og Vest, — og Vestertoft, 12 Agre i Øst og Vest og Hovedageren i Syd og Nord. Hartkornet var 5—3—2—1.

Beneficier: Samtlige Lodsejere i Stubbergård havde forundt Præsten for Præstegårdens Ringheds Skyld en Jord, som kaldtes Kjæregårds Jord, og som i alle Årstægter lå i Fald med Præstegårdens Jord.

I Sædegården Stubbergård vare følgende Participanter: 1. Kongen. — 2. to Jomfruer Rantzau. — 3. Jomfru Anna Kathr. Akkeleje¹⁾. — 4. Fru Mette og Jomfru Maren Ulfeldt. — 5. Fru Margr. Redtz. — 6. Mogens Rosenkrantz. Foruden anseeligt Højtidsoffer var der af Gården tidligere givet Præsten 4 Td. Rug istedetfor Tiende; men Hr. Borchsenius havde hidtil Intet fået, og det vilde vel være vanskeligt at få Noget af alle Participanterne.

Af fri *Skovspart*, Brændsel eller Svinsolden var der Intet på en skovløs Egn. Hedeterv havdes sammen med Bønderne.

¹⁾ Denne Dame var en Datter af Knud Gabrielsen Akkeleje, Landsdommer i Halland, i hans andet Ægteskab med Dorthea Munk; hun var født 1637 og døde 1707. (»Adeis-Aarboeg« 1884, S. 16, hvorpå Hr. Gehejmeråd Rosenörn har gjort mig opmærksom.)

Gravamina. Tiendeydernes Antal aftog således ved øde og ubesatte Gårde, at man måtte frygte for, at den halve Del af Sognet snart skulde blive øde. Øde og ubesatte være således fortiden 9 hele og $9\frac{2}{3}$ halve Gårde, 1 Trediedels og 1 Fjerdedels Gård, $1\frac{1}{2}$ Bol og 1 Gadehus.

Estvad og Rönbjerg Præstekald.

Præster siden Reformat.: 1. Mester Mads Hvid til Estvadgård. — 2. Hr. Peder, som kom fra Kaldet. — 3. Hr. Mads Pedersen Juel levede 1587, bode på Vesterligård og skal være død »i den store Død, som kaldes Boldød¹⁾ anno 1602«. — 4. Hr. Kristen Nielsen Brun, d. 1641. — 5. Hr. Erik Nielsen Brun, d. 1666. — 6. Hr. Jakob Rasmussen Juel, d. 26. Juni 1689. — 7. Hr. Lavr. Jensen Holst, kaldet til Mødtjener og Successor 1684, dog først ordin. 8 Decbr. 1686. — De 4 første af disse nævnes ikke af Wiberg. Smlg. mine Bemærkninger i dette Tidsskrift, IX., S. 68, hvoraf det ses, at den Hr. Peder, som ovenfor nævnes som Nr. 2, hed Peder Lavridsen og 1583 havde en Strid med Peder Munck til Estvadgård. Et Kongebrev af 18 Novbr. pålægger Lensmanden på Ribarhus og Kapitlet at dømme i denne Sag, uanset at Præsten havde indstævnet Sagen for Kongen. Det er rimeligvis denne Sag, der var Grunden til, at Præsten, som det ovenfor siges, kom fra Kaldet, eftersom vi 4 År efter træffe en ny Præst i dette.

Estvad S. havde 25 Gårde, 12 Bol, dels øde, dels besatte, dels gode, dels onde, — Rönbjerg S. 13 Gårde, 2 Bol. — *Korntienden* udgjorde omtr. 6 Læs Rug, 3 Læs Byg og 1 Læs Havre, og i Skjeppen 13 Td. Rug, $6\frac{1}{2}$ Td. Byg. — *Kvægtienden* var 6 à 7 Lam og 2 à 3 K i Penge. Tienden af Bier, Gjæs og Høns var ubetydelig.

¹⁾ Om denne Pest, som herskede År 1602 og tildels det nærmest foregående og nærmest efterfølgende År, og som især blev fordærlig derved, at den var udbredt over hele Danmark, findes en Mængde Opgivelser i Mansas »Folkesygdommenes og Sundhedsplejens Hist. i Danm.«, S. 257—62; han kjender dog ikke det særlige Kjendnavn »Boldøden«, som her tillægges den. Smlg. S. 26, hvor det siges, at Hr. Iver Nielsen i Sevel døde af samme Pest.

Höjtidsofferet udgjorde tilsammen 26 sl. Dr., S. Hans Offeret var en Ost af hver Gård efter Giverens Affektion, den største på 8 Skålpund, — Påskerenten af hver Gård en Snes Æg og en Kage, af hvert Bol en Snes Æg.

Præstegården lå i 4 Rækker, 28 Favne i Længden, 20 i Bredden i udvendigt Mål. Dens Agerland opføres i 23 forskellige Marker, dens Eng i 5 forskellige Stykker. Hartkornet opgives ikke. — 2 Gadehuse gave tilsammen 9 sl. &.

Annexpræstegården i Vejlgård i Rönbjerg Sogn stod for nyt Hartkorn 5—2—2—2.

Beneficier: Et Bol i Mogenstrup af nyt Hartkorn 3—2—1. Afgiften opgives ikke.

Afgift af Estvadgård efter den velbårne Husbonde's Behag, og som det syntes ham, Præsten kunde meritere: Offer til hver Höjtid 2 Rdl., af Korn tilforn 4 Td. Rug, 4 Td. Byg og 4 Td. Havre, nu forbedret med 2 Td. af hvert Slags; men Præstens Formand bekom i nogle År slet Intet.

Brændselet var dårlige Sandtørv og små Lyng; vilde man have det bedre, måtte man have det efter Bevilling eller tilkjøbs. — Olden var ingen, »såsom her i Egnen er ikke Skov på nogle Mile«.

Gravumina. Årlig 2 Rdl. Gjæsteri af Præstegården til Lundenæs.

Tiendeydernes Formindskelse. Af Sognenes ovenfor anførte Beboelsessteder vare i Estvad S. 3 Gårde og 2 Bol, i Rönbjerg 2½ G. øde, og af de øvrige var Størstedelen snart af lige Beskaffenhed.

Bording Præstekald.

Præster siden Reformationen: 1. Hr. Simon. — 2. Hr. Anders Jensen. — 3. Hr. Jakob Kristensen. — 4. Hr. Niels Sørensen. — 5. Hr. Peder Sørensen. — Af disse nævnes de 2 første ikke af Wiberg, som ikke anfører nogen Præst i Bording før Klavs Grummesen, som skulde være ordineret 29 Maj 1593. Dette er imidlertid åbenbart urigtigt. En Klavs Grummesen, som havde været Biskoppens Amanuensis, blev 29 Maj 1599 ordineret til Præst (Hegel. Alman.) og havde altså ikke været Præst før. Det angives ikke, til hvilket Præstekald han blev ordineret; men det var vistnok til Bord-

bjerg og Ryde, hvor også Wiberg anfører ham fra 1599 af. At han 1593 er bleven Præst i Bording, er også umuligt af den Grund, at den ovennævnte Anders Jensen var Præst der både 1584¹⁾ og 1619²⁾. — Nr. 3 kjender Wiberg kun efter hans Fornavn. — Nr. 4, Niels Sørensen Skads, var Præst 1638³⁾ og deles af Wiberg i 3 Personer: Niels Sørensen, Niels Nielsen og Niels Sørensen Skads.

Tienden af Sognets 28 hele og halve Gårde kunde beløbe sig til 28 Td. hårdt Korn. Der avledes altså, da Præsten havde dobbelt Tiendepart (se nedenfor), i Gjennemsnit kun omtr. 15 Td. Korn (Rug og Byg) på hver Gård. — Kvægtienden glemmer Præsten at anføre.

Offer til hver Højtid 6 sl. Dr. 2 $\frac{1}{2}$, som dog År for År forringedes. Til S. Hans Dag (af hver Gård) en Ost, som dog ikke kunde bekommes af Alle.

Præstegården bestod af 4 Huse: i Syd et »Isæt-Hus«⁴⁾, 10 Fag på 4 Alens Stolper og 9 Alen inden Vægene, — i Vest et Isæt-Hus på 6 Fag og Stald og Ladehus 6 Fag, ligeledes 4 Alens Stolper og 9 Alen inden Vægene, — i Nord en Lade, som var et Åshus med 3 Alens Stolper og 8 Alen inden Vægene, — i Øst Stald og Fæhus, også et Åshus med 3 Alens Stolper og 6 Alen inden Vægene. Men Præstegården var endnu ikke kommen til fuldkommen Bygning, efterat den for få År siden (1670) var afbrændt. — Jorderne bestode af 8 Årsindtægter. Hartkornet var 2—7—1—1.

Beneficier: Kongens Anpart af Korn- og Kvægtienden var tillagt Kaldet for dets Ringheds Skyld (ved Kongebrev af 1556).

¹⁾ Kirkehist. Saml., 3die R., II. S. 210.

²⁾ Ny kirkehist. Saml., VI., S. 546.

³⁾ O. Nielsen: Ribe Stifts Beskriv. 1638, S. 123, hvor »Skedde« upåtvivlelig er en Fejllæsning.

⁴⁾ Denne Benævnelser ved jeg ikke at have truffet andensteds. Den kunde her opfattes som dannende Modsætningen til »Åshus«; men jeg skulde dog snarere antage, at den betyder »Våningshus«, og således danner Modsætningen til det følgende »Stald, Lade og Fæhus«. »Isæde« vilde altså svare til det oldnordiske eller norske »iseta«, om end dette efter Fritznér kun forekommer i Betydningen »Indesiden med fremmed Ejendom«. Mon så ikke det vendsysselske »Isterad«, hvis Oprindelse Molbech ikke kan forklare, kunde være den Sammentrækning af »Isæterad«?

Gravamina: En Enke i Kaldet nød årlig 6 Td. Korn, 1 Hardbopund Ost og 6 sl. Dr. foruden hendes daglige Ophold.

Af 4 Gårde fik Præsten hverken Offer eller Tiende og af nogle af de andre kun en ringe Del, eftersom Sognet var ganske forarmet.

Det kunde bevises med Tingsvidner, at en Gård, som lå Vesten op til Præstegården, og som nu var øde, oprindelig havde hørt til den.

Brændsel måtte hentes i et fremmed Stift. (Dette har dog ikke stort at betyde, da Sognet lå på Grændsen af Viborg Stift.)
